

כך הגיע המצב בשטחים אל סף פיצוץ

ד"ר עידו זלקוביץ*

המאמר [פורסם באתר NRG](#) ב-23 ביולי 2017

מאז אוקטובר 2015, מערכת היחסים בין ישראל והפלסטינים רוויה באירועים אלימים, המתרכזים בעיקר באזור ירושלים. גל אלימות זה לא דעך ומתנהל בעוצמה ובתדירות משתנה, כאשר הרחוב והרשתות החברתיות הפלסטיניות מלבנות את עוצמתו, בהתכתבות ישירה עם המציאות הפוליטית.

הבחירה בירושלים כזירת המאבק, מעבר להיותה סמל לאומי ודתי, נובעת גם מהעובדה הפשוטה שלרשות הפלסטינית, ששולטת בגדה, ולחמאס, ששולט ברצועת עזה, אין שום אחריות שלטונית על הנעשה במזרח ירושלים, שנתונה תחת ריבונות ישראל.

הצבת גלאי המתכות בכניסות הראשיות להר הבית אינן הסיבה המרכזית לפרוץ האלימות, מנקודת מבט פלסטינית, זה היה אירוע סמלי שאפשר את גיוס הרחוב לפעולה אלימה, המגלמת בחובה זעם על רקע של מאבק דתי ומחאה לאומית.

למעשה, החל מה-28 בספטמבר 2000, היום בו פרצה אינתיפאדת אל-אקצא, הסכסוך הישראלי-פלסטיני, החל לקבל גוון הולך וגובר של סכסוך דתי-רעיוני, על פני סכסוך טריטוריאלי בעל גוון לאומי. תפנית זאת עוזרת לתנועת החמאס, הפלג הפלסטיני של תנועת האחים המוסלמים, להעצים את כוחה הפוליטי, לפנות למעגלי תמיכה רחבים יותר בעולם הערבי והאסלאמי, ולנסות להחריף את סכסוך הדמים על מנת למצב את עצמה כאלטרנטיבה פוליטית לאש"ף.

גל האלימות הנוכחי צמח על רקע עבודה עקבית ורציפה של מערך הסתה משומן ומיומן המופעל על ידי תנועת החמאס ברשתות החברתיות ובאמצעי תקשורת ממסדיים. חמאס מתפעלת בצורה עקיפה סוכנויות ידיעות דוגמת סוכנות שהאב, שפועלת מעזה ושלדף הפייסבוק שלה יש יותר מ-7 מיליון עוקבים, לצד אתרי אינטרנט בבעלותה וערוצי תקשורת לוויינים.

הדור הפלסטיני הצעיר בגדה המערבית ומזרח ירושלים, אשר חשוף לתעמולת החמאס, ולא רואה עתיד לפתרון הסכסוך, גדל מגיל צעיר על האתוס הלאומי הפלסטיני לפיו המאבק בישראל, בדגש על המאבק המזוין, הוא אחד מאבני הדרך המרכזיים בעיצוב הזהות הקולקטיבית והאישית. נרטיב זה עוצב על ידי תנועת הפת"ח, אשר היום מנסה לשמר את בכורתה בזירה הפוליטית הפלסטינית אל מול החמאס.

השליטה של חמאס באמצעי התקשורת הבלתי ממסדיים ומערכת ההסתה המתוחכמת שלה – שמשפת פעולה בשנים האחרונות עם הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בקריאה להיאבק בכל דרך בניסיונות הישראליים לייחד את ירושלים - לצד היעדר אופק מדיני וקיומו של משבר כלכלי ברשות הפלסטינית, יצרו את הרקע לפרוץ גל האלימות במזרח ירושלים וסביבות הר הבית. גל אלימות זה מוזן על ידי המשבר החברתי-חינוכי והעוני הרווח בשכונות ומחנות הפליטים של מזרח ירושלים, שברחובותיה מסתובבים אלפי צעירים חסרי מסגרת חינוכית פורמלית.

* ד"ר עידו זלקוביץ' הוא עמית מדיניות במכון מיתוים וראש תחום לימודי המזרח התיכון במכללה האקדמית עמק יזרעאל.

בני הדור הצעיר הם הקהל אליו מכוונת מערכת ההסטה את מסריה. הנופך הדתי של המאבק יוצק תוכן ומשמעות לאלימות אותה הם מפעילים. הוא חוצה גם את המעגלים של הרחוב הפלסטיני ויכול להניע צעירים פלסטינים וערבים למעשי טרור גם במדינות אחרות.

למשבר הנוכחי יש קווי פעולה ייחודיים. החמאס והתנועה האסלאמית, שני גורמים חצי-מדינתיים, הצליחו לייצר סדר יום בו הן מעצבות את המציאות, קוראות תיגר על כוחן של המדינות הריבוניות, ומנסות לגייס לצדן את העולם הערבי. הרחוב הפלסטיני יוצר דינמיקה משלו, שמערערת על ההסכמות שהושגו בין ההנהגות המדיניות המעוניינות בהרגעת הרוחות. בין היתר, זהו מרד פוליטי של הדור הצעיר כלפי ההנהגה הפלסטינית הוותיקה.

מבחינה היסטורית, הצבת גלאי המתכות בכניסה להר הבית אינה מהווה תקדים, שכן במסגדים נוספים ברחבי העולם, נערכת בדיקה ביטחונית על ידי גלאי מתכות ורשתות של מצלמות אבטחה. עם זאת, שם הבדיקה הביטחונית נעשית על ידי מדינות מוסלמיות ריבוניות הרוצות לספק תחושת ביטחון לאזרחיהם המוסלמים, גם כאלה המשתייכים לקבוצות מיעוט (דוגמת המיעוט השיעי בכווית, שהיה חשוף להתקפות על ידי גורמים המזוהים עם הפונדמנטליזם הסוני).

ההתנגדות להצבת אמצעי ביטחון על ידי הרשויות הישראליות היא קריאת תיגר של החברה הפלסטינית על הריבונות הישראלית במזרח ירושלים ועל הר הבית. וכאן צריך לבדוק באופן אסטרטגי האם טכנולוגיית גלאי המתכות ואופי הבדיקה הופכים, בשל המצב הביטחוני שנוצר, מניסיון למצוא פתרון ביטחוני טקטי, לנטל בזירה המדינית הרחבה יותר.

לסיכום, המשך העמקת האופי הדתי של הסכסוך משרת קבוצות קיצוניות, שמעוניינות לעודד הסלמה ולייצר מציאות בה הסכסוך הישראלי-פלסטיני יוביל למלחמת דת. במציאות של מזרח תיכון משתנה, בו הולכים ומתרבים האינטרסים המשותפים לישראל ולהנהגת המדיניות הסוניות המתונות (לנוכח התחזקות הסהר השיעי ומאמצייה של איראן להתחמש בנשק גרעיני), אסור לתת לקיצונים להשיג את מבוקשם.